

Мараховський А.А.

ст. викладач кафедри комп'ютерних технологій дизайну

Національний авіаційний університет

СТИЛІ В ДИЗАЙНІ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ В. У КОНТЕКСТІ СИНТЕЗУ МИСТЕЦТВ

Анотація. У статті розглянуто стан стилів в дизайні першої половини ХХ в. окремо і в цілому по відношенню до п'яти рівнів синтезу мистецтв.

Ключові слова: об'єкти дизайну, стилі в дизайні, синтез мистецтв.

Аннотация. Мараховский А.А. Стили в дизайне первой половины ХХ ст. в контексте синтеза искусств. В статье рассмотрено состояние стилей в дизайне первой половины ХХ в. по отдельности и в целом по отношению к пяти уровням синтеза искусств.

Ключевые слова: объекты дизайна, стили в дизайне, синтез искусств.

Annotation. Marahovskij A.A. Style in design of first half XX centuries in a context of synthesis of arts. The condition of styles in design of first half XX century is considered separately and as a whole in relation to five levels of synthesis of arts.

Key words: objects of design, styles in design, synthesis of arts.

Постановка проблеми. На початку ХХІ ст. дизайнери в своєму арсеналі мають в своєму розпорядженні величезний вибір художніх засобів і стилістичних атрибутів. У ХІХ столітті історичні стилі грали провідну роль. Стиль модернізм був актуальний в першій половині ХХ ст. Естетика постмодернізму звернулася в 1960-х до історії стилів. Логічно уявити, що мода на історичні стилі повертатиметься. Неможливо точно прогнозувати, коли в ХХІ ст. історичні стилі увійдуть до моди і в якому контексті. Але природно, що синтез мистецтв в них вимагає поглибленого вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Якщо розглядати публікації по стилях, то, враховуючи існування такої гілки дизайну як дизайн інтер'єру, необхідно вказати, що стилі в архітектурі давно і уважно вивчаються різними авторами, наприклад як в 21м перевиданні роботи Коха В. [10]. З сучасних популярних монографій на тему архітектурних стилів необхідно вказати роботу Пріна Ф., Демартіні Е., присвячену останнім 1000 років світової архітектури [16]. Під керівництвом Асеева Ю.С. студенти Національної Академії Образотворчого Мистецтва і Архітектури вивчали стилі в архітектурі України [2,7]. Вивчивши роботу львівського вченого Черкеса Б. по національній ідентичності в архітектурі міста, можна побачити пріоритетність ілюстративності в стилях класицизму і ампіру як віддзеркалення державної ідеології і державної політики країн з тоталітарним режимом [21]. У 2008 р. вийшов словник львів'янки Криворучко О. про сучасну архітектуру, де чимале місце віддане архітектурним сучасним стилям [11]. Енциклопедія архітектурних стилів світу, яким дається сучасне коротке трактування, вийшла в світ під редакцією А.Шаронова [1].

Напрями і течії від єгипетського або старогрецького мистецтва до сучасності в світовому мистецтві також уважно вивчаються, починаючи енциклопедії Брокгауза і Ефрона, робіт харківського ученого почала ХХ ст. Шміта Ф. [23] аж сучасних видань, як, наприклад Мосіна І.Г. [14]. Можна вказати масу учбової літератури, що розглядає стилі в контексті мистецтва.

Проблеми формалізації засобів художньої виразності і стильової єдності наочного світу розглядалися в два колективних Трудах ВНІІТЕ в 1980 р., що свідчило про актуальність даного питання, особливо в контексті питання фірмового стилю і стайлінга [8,9].

Вивчення стилів в дизайні інтер'єру якнайповніше може бути представлено роботами Пайл Дж., у якій розглянуте стилеутворення за 6000 лет [15], Райлі Н. про елементи стилю в об'єктах дизайну від Ренесансу до Постмодернізму [17] або конспективно підручниками Соловйова М.К. і Матюніної Д.С. [19, 12].

Оскільки історичні стилі до нашого часу добре вивчені, то на початку ХХІ ст. активізується вивчення елементів стилів, як, наприклад, в книзі, випущеній під редактуванням С.Кэлоуэй [24].

Стилеутворення об'єктів промислового дизайну торкається для свого часу нова і популярна книга Циганкової Е.Г. [20]. Монументальна праця по стилеутворенню в меблях (з коротким посиланням на об'єкти промислового і графічного дизайну) створена під редакцією Міллер Дж. [13]. По-колишньому актуальна робота зі стилеутворення меблів Кеса Р. [27].

Стильові особливості графічного дизайну можна вивчити, наприклад, на прикладах відомих сучасних

Надійшла до редакції 30.05.2011

графіків США [26]. Стильові процеси в радянському графічному дизайні 1960-80-х рр. розглядалися в серйозній науковій праці Серова С. [18].

Національними особливостями в стилеутворенні та місці українському дизайну в цьому процесі присвячені роботи Даниленко В.Я. [5].

Експресіонізм, функціоналізм і інші стилі розглядаються в книгах видавництва TASCHEN, присвячених таким школам як БАУХАУЗ [3] або таким яскравим архітекторам і дизайнерам як Алвар Аалто, Людвіг Міс Ванн Дер Рое і іншим. Фіелл Ш. і П. розглядають в контексті дизайну ХХІ сторіччя імена найбільш відомих дизайнерів, лише зрідка через цитату з висловів дизайнера даючи зрозуміти стиль, в якому працює даний дизайнер [6].

Очевидно, необхідність узагальнення на новому етапі розвитку дизайну викликала до життя такі енциклопедії по стилях в дизайні в контексті часу, як роботи Бхасхаран Л. [4] і Фіелл Ш., Фіелл П. [25].

Роботи по синтезу мистецтв були популярні в кінці ХХ ст. Особливо велика увага у восьмидесятих роках стала приділятися місцю стилю в ансамблі. На початку ХХІ століття роботи по синтезу мистецтв стали набувати такого класичного вигляду, як та частина підручника, яка написана Чернявським В.Г. [22].

Не дивлячись на те, що проблема синтезу мистецтв очевидна, деякі положення виявляються тільки з часом. Наприклад, тільки в 2009 р. автором статті по рекомендації Кузнецової І.О. сформульована багаторівневість синтезу мистецтв на прикладі об'єктів дизайну [12].

Виділення невіршених частин загальної проблеми, котрим присвячена дана стаття. На початку ХХІ століття назріла необхідність уточнення стильових особливостей в дизайні. Необхідно написати наукову роботу, присвячену поєднанню стильових особливостей в дизайні ХХ ст. та синтезу мистецтв.

Метою роботи є аналіз стилів ХХ в. у контексті синтезу мистецтв, зокрема метою даної статті є аналіз стилів першої половини ХХ ст.

Основна частина. Серед основних стилів ХХ в. зазвичай перераховують модерн, арт - деко, функціоналізм, інтернаціональний стиль, модернізм, конструктивізм, органічний дизайн, дадаїзм, біоморфізм, сюрреалізм, стиль об'їчних форм, постмодернізм, мінімалізм, поп-арт, хай-тек, антидизайн, деконструктивізм, постіндустріалізм. Можна було б розглядати деякі інші, менш популярні стилі, як, наприклад, експресіонізм, який був характерний для 1920-х років в Німеччині, але в рамках даної роботи це неможливо у зв'язку з обмеженням об'єму досліджень.

Стилю охарактеризуємо кожен стиль і як в ньому синтезуються мистецтва. У даній статті будуть розглянуті стилі першої половини ХХ в. у контексті синтезу мистецтв, продовженням буде наступна стаття по стилям другої половини ХХ в.

Відмітними особливостями модерна є: відмова від прямих ліній на користь плавних ліній, інтерес до нових технологій, розквіт прикладного мистецтва. Екзотичні рослини і комахи відображаються на об'єктах дизайну (наприклад, в творах школи Нансі, заснованої Емілем Галле в 1901 р.). Творам модерна властиві розкішність декоративної символічної орнаментики і скульптури. Тобто наявність синтезу мистецтв тут в наявності.

Арт - деко цікавий тим, що на його виникнення вплинули гастролі трупи Російського балету Дягільова, що ще більш підкреслює спочатку синтетичний характер даного стилю. Окрім впливу театральних костюмів і високої моди, на синтетичний характер вплинули стародавнє єгипетське і ацтекське мистецтво. Графічний дизайн відрізнявся зображенням спрощених форм і помітних силуетів (плакат Кассандра для океанського пароплава «Нормандія», 1935). У дизайні інтер'єру стиль будуара вимагав створення об'єктів промислового дизайну, пов'язаного з східними стилями (меблі Жака Еміля Рульманна). Шеврони і блискавки, що відображають електроенергію, подовжні смужки, що підкреслюють динаміку руху, - символіку промислового дизайну ХХ ст. арт деко переносив на інші гілки дизайну.

У стилі функціоналізм можна побачити демонстративна відмова від творчої спадщини і культ узагальнених абстрактних геометричних форм. Провідними естетичними постулатами були: геометрія; антидекоративність; естетика механічно оброблених поверхонь конструкцій заводського виготовлення. Функція, як основа естетики формоутворення, була ідеологічною основою творчості майстрів Баухауза.

До 1927 р. з'явився інтернаціональний стиль, який свого розквіту досяг в 1960-х роках. Характеризується відмовою від накладного декору. Та зате в «п'яти принципах» Ле Корбюзьє пропонувалося зменшення ландшафтного дизайну з архітектурою: плоский дах - сад. Втілені в роботах Ле Корбюзьє мінімалізм і індустріальний стиль були двома відгалуженнями інтернаціонального стилю. Визначення Ле Корбюзьє удома як машини для житла відображає синтез між двома гілками дизайну - дизайну середовища і промислового дизайну. Об'єкти інтернаціонального стилю розроблялися з урахуванням художніх, технічних і естетичних принципів модерна.

Стиль конструктивізм на зміну естетиці витончених мистецтв привів естетику абстрактних геометричних форм, черпаючи натхнення у сфері виробництва, що відображає синтез графічного дизайну, дизайну середовища і промислового дизайну. Зазвичай його визначають як радянський авангардистський стиль, що отримав розвиток у 1920 - поч. 1930 років. У цей період в творчому пошуку образотворчого мистецтва були представники стилів кубізм, футуризм, абстракціонізм та інших. Парадигма конструктивізму - твердження про непотрібності будь-якого декоративного прикрась об'єкту дизайну. Конструктивізм не обмежувався рамками однієї країни, зокрема в період створення конструктивізм був популярний в Німеччині. Радянські конструктивісти вважали, що мистецтво і дизайн повинні підкорятися виробничому процесу. За допомогою простих геометричних форм оспівувалася перевага машин над природою.

Провідний напрям в дизайні ХХ століття, стиль модернізм з'явився в результаті процесу індустріалізації, що широко розвернулася в кінці ХІХ, - початку ХХ в. Модернізм проголосив принциповий розрив з історичним досвідом, відмовився від старих форм і призвав до пошуку нових історичних принципів. В період 20 - 80-і роки ХХ в. модернізм зазнав зміну напрямів: абстрактний експресіонізм, абстрактний

каліграфізм, поп-арт, концептуалізм, гіперреалізм. Від більшості стилів в дизайні модернізм відрізнявся відсутністю єдиного маніфесту. Модернізм об'єднував людей, що розділяли загальні естетичні і соціальні цінності. У 70-80-і рр. ХХ в. модернізм вилився в рух постмодернізму.

Органічний дизайн заснований на концепції органічної архітектури, вперше запропонованої в кінці ХІХ століття Ф. Л. Райтом і Ч. Р. Макінтошем. Представники органічного стилю звертаються до природних форм як до зразків структурної організації, виявляють їх на системному рівні, де є певна єдність всіх цілісних об'єктів, як природних, так і створених людиною. Тут наголошується синтез мистецтв знову таки на третьому рівні - між гілок дизайну (дивися визначення рівнів в [12]).

Біоморфізм є стиль, службовець для відновлення втраченої гармонії з навколишнім середовищем. Основна функція стилю полягає в тому, щоб дати людям можливість відчувати собі в оточенні природі, а також нагадати що природа є невід'ємною складовою гармонійного середовища. Естетика простоти в біоморфізмі зародилася як реакція на існуючі стилі. У біоморфізмі простежується прагнення до мінімалізму, лаконічності форм, натуральних матеріалів. Не допускається надлишок декору, орнаменту. Використання форми різних отруйних тварин: змій, павуків і інших перетворює вищезгаданий стиль на «кітч».

Дадаїзм припускав, що треба жити однією миттю в житті. Зародився як рух в літературі і тому йому виявився найбільшчим графічний дизайн. Відображає понад усе четвертий рівень синтезу мистецтв. Наприклад, зв'язок фотографії і графічного дизайну дуже добре простежуються в роботах Сагмайстера С.

На зміну дадаїзму прийшов сюрреалізм, на тих же нігілістичних початках що відображав плотське сприйняття миру через образи з сновидінь. Художній образ в естетиці сюрреалізму виражений у властивій мистецтву формі створення, пояснення і осмислення життя, шляхом створення і предметів в мистецтві. Як і в попередньому стилі, якнайповніше синтез мистецтв виражається на четвертому рівні, але і може піднятися в окремих творах до другого рівня синтезу мистецтв.

Одним з варіантів втілення в життя механістичної естетики і функціональних ідеалів був стиль об'єктних форм. Прихильники об'єктних форм виступали за єдність і цілісність, за об'єктні силуети літаків, потягів і кораблів, пізніше перенісши поняття швидкості як суть сучасності на меблі і т.д. Виходячи з вищезгаданого, можна визначити синтез мистецтв для даного стилю на третьому пріоритетному рівні.

Висновки. Стилi в дизайні першої половини ХХ ст. в контексті синтезу мистецтв характеризуються таким чином: до першого рівня синтезу не прагне жоден стиль. На другому рівні синтезу знаходяться стилі модерну і арт - деко. Більшість стилів в дизайні першої половини ХХ ст. тяжіють до третього рівня в дизайні. Дадаїзм в більшості об'єктів дизайну прагне до четвертого рівня синтезу мистецтв.

Перспективи досліджень. Природним продовженням планується наступна стаття по стилях другої половини ХХ в. у контексті багаторівневості синтезу мистецтв.

Література:

1. Архитектура мира. Энциклопедия архитектурных стилей. Выпускающий редактор А. Шаронов. – СПб: ООО «СЗКЭО», 2009. – 176 с.
2. Асеев Ю.С. Стили в архитектуре Украины. – К.: Будивзльньк, 1989. – 104с.
3. Баухауз. Магдалена Дросте. – М.: АРТ- РОДНИК, 2008. – 96 с.
4. Бхасхаран Л. Дизайн и время. Стили и направления в современном искусстве и архитектуре. – М.: АРТ-РОДНИК, 2005. – 256с.
5. Даниленко В.Я. Дизайн України у світовому контексті художньо-проектної культури ХХ століття (національний та глобалізаційний аспекти) Дис...д-ра мистецтвознавства: 05.01.03. – Львів, 2006. – 368 с.
6. Дизайн ХХІ століття / под ред. Ш. и П. Фиелл; пер. з англ. А.В.Шипилова. – М.: АСТ, 2008. – 192 с.
7. Історія української архітектури / Ю.С.Асеев, В.В.Вечерський, О.М.Годованюк та ін.; за ред.. В.І.Тимофієнка. – К.: Техніка, 2003. – 472 с.
8. Иконников А.В. Стиль и норма эстетической оценки // Проблемы стилевое единства предметного мира. Труды ВНИИТЭ. Техническая эстетика – М.: ВНИИТЭ, 1980.- №24. – С.33-46.
9. Каплун А.И. Понятие стиля как предмет теории в искусствознании // Проблемы формализации средств художественной выразительности. Стиль, фирменный стиль, стайлинг, мода. – М.: ВНИИТЭ, 1980.- С.14-16.
10. Кох В. Энциклопедия архитектурных стилей. Классический труд по европейскому зодчеству от античности до современности. – М.: ЗАО «БММ», 2008.- 528 с.
11. Криворучко О. Сучасна архітектура. Термінологічний словник. - Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2008. – 136 с.
12. Мараховський А.А., Кузнецова І.О. Багаторівневості синтезу мистецтв на прикладі об'єктів дизайну в контексті інновацій / Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – Харків. - 2009. - №16. - С.98-104.
13. Матюнина Д.С. История интерьера. – М.: Академический проект, 2008. – 581 с.
14. Миллер Дж. Мебель. Все стили от древности до современности. – М.: АСТ – Астрель, 2006. – 559 с.
15. Мировое искусство (Иллюстрированная энциклопедия: Направления и течения от импрессионизма до наших дней) / Сост. И.Г.Мосин. – СПб: ООО «СЗКЭО», 2008. – 192 с.
16. Пайл Дж. Дизайн интерьеров: 6000 лет истории. – М.: АСТ Астрель, 2006. – 559с.
17. Прина Ф., Демартини Е. 1000 лет мировой архитектуры / Пер. с англ. – М.: «Омега», 2008. – 432с.
18. Райли Н. Элементы дизайна. Развитие дизайна и элементов стиля от Ренессанса до Постмодернизма. – М.: ООО «Магма», 2004. – 544с.
19. Серов С.И. Стилевые процессы в советском графическом дизайне 1960-80-х гг.: Дис...канд. искусствovedения 17.00.06. / ВНИИТЭ. - М., 1990. – 207с.
20. Соловьев Н.К. История интерьера. Дневный мир. Средние века. Учебник. – 3-е изд. – М.: В.Шевчук, 2007. – 384с.
21. Цыганкова Э.Г. У истоков дизайна (машины и стили). - М.: Наука, 1977. – 112с.
22. Черкес Б. Национальна ідентичність в архітектурі міста. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2008. – 268 с.
23. Чернявский В.Г., Кузнецова І.О., Чегусова З., Кара – Васильева. Синтез мистецтв. – К.: НАУ, 2011. – 320с.
24. Шмит Ф.И. Искусство - его психология, его стилистика, его эволюция. - Харьков: Союз, 1919. – 328 с.
25. Элементы стиля. Под ред. С.Кэлоуэй. Изд. 2-е, доп. и переработанное. – Пер. с англ. – М.: ООО «Магма», 2006. – 592 с.
26. Энциклопедия дизайна. Концепции. Материалы. Стили / Фиелл Ш., Фиелл П.; пер. с англ. А.В.Шипилова. – М.: АСТ: Астрель, 2008. – 192с.
27. Harper L. Radical graphics / graphic radicals. – San Francisco: CHRONICLE BOOKS, 1999. – 223 p.
28. Kaesz Gyula. Ismerjuk meg a butorstilusokat. – Budapest: Gondolat Kiado, 1979. – 176 с.